C/2024/1565

5.3.2024

Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Criza climatică și efectul acesteia asupra grupurilor vulnerabile”

(aviz din proprie inițiativă)

(C/2024/1565)

Raportor: **domnul Ioannis VARDAKASTANIS**

Decizia Adunării Plenare	23.2.2023
Temei juridic	Articolul 52 alineatul (2) din Regulamentul de procedură Aviz din proprie inițiativă
Secțiunea competentă	Secțiunea pentru ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și cetățenie
Data adoptării în secțiune	21.11.2023
Adoptat în sesiunea plenară	13.12.2023
Sesiunea plenară nr.	583
Rezultatul votului (voturi pentru/ voturi împotrivă/abțineri)	152/00/04

1. **Concluzii și recomandări**

1.1. Criza climatică a contribuit deja la intensificarea fenomenelor meteorologice extreme, (furtuni, incendii de pădure și inundații), afectând grav comunități vulnerabile din întreaga lume și sporind nevoia urgentă de măsuri de adaptare și consolidare a rezilienței comunităților. Această tendință dezastruoasă se răspândește în noi regiuni care nu se confruntau înainte cu fenomene atât de rapide. Este necesară o abordare colectivă și integratoare, iar toate părțile interesate ar trebui să-și asume responsabilitățile ce le revin. Arsenalul politic și juridic ar trebui completat, iar punerea în aplicare a măsurilor în vigoare ar trebui consolidată în continuare.

1.2. Deși se preconizează că criza climatică va avea consecințe extrem de negative pentru toate țările și toate clasele sociale, grupurile vulnerabile sunt cele care vor plăti un preț disproporționat de mare pentru ea. Femeile, copiii, persoanele sărace, șomerii, minoritățile, imigranții și persoanele cu handicap vor fi categoriile profund afectate de efectele crizei climatice și vor plăti un preț peste medie, din cauza eșecurilor politice la nivel național, european și mondial.

1.3. Grupurile vulnerabile sunt mai puțin pregătite să facă față provocărilor cu care criza climatică le va afecta nivelul de trai în anii următori și au mai puține resurse pentru a atenua schimbările climatice și a se adapta la ele. Prin urmare, respectarea drepturilor lor fundamentale este expusă unui risc semnificativ.

1.4. Aspectele sociale ale tranziției juste ar trebui evidențiate, în strânsă cooperare cu partenerii sociali și cu organizațiile societății civile (OSC), acordând atenție deosebită sectoarelor vitale, cum ar fi turismul și agricultura.

1.5. Aspectele legate de justiție, echitate și incluziune au o importanță capitală, deoarece intrarea în era energiei verzi ar putea accentua actualele inegalități sociale și în materie de venituri. Inițiative precum Fondul UE pentru atenuarea impactului social al acțiunilor climatice și Fondul UE de ajustare la schimbări climatice ([1]) sunt binevenite și esențiale, dar trebuie completate cu instrumente suplimentare, astfel încât toate provocările și cerințele tranziției să fie abordate efectiv. Este esențial să se pună accentul pe chestiunile legate de copii și de justiția intergenerațională.

1.6. A oferi grupurilor vulnerabile oportunități de a dobândi competențe valoroase în economia verde este o sarcină extraordinară și un pas esențial pentru a preveni sărăcia energetică.

([1]) Avizul Comitetului Economic și Social European privind Fondul de ajustare la schimbările climatice finanțat prin Fondul de coeziune și NGEU (aviz din proprie inițiativă) (JO C 486, 21.12.2022, p. 23).

1.7. O importanță primordială le revine instrumentelor suplimentare menite să răspundă provocărilor și cerințelor tranziției energetice. Fondul de coeziune, Fondul pentru o tranziție justă și Mecanismul de redresare și reziliență pot contribui și la atingerea obiectivului menționat anterior de combatere a sărăciei energetice, dar este urgent să se depună mai multe eforturi pentru a elabora o strategie politică și socială cuprinzătoare a UE. Creșterea incidenței dezastrelor legate de criza climatică subliniază necesitatea de a consolida capacitatea UE de a răspunde tuturor acestor situații de urgență într-un mod mai degrabă proactiv decât reactiv. Fondul de ajustare la schimbări climatice poate apărea ca un instrument de importanță capitală în acest sens.

1.8. Este esențial să se analizeze modul în care schimbările climatice afectează grupurile vulnerabile și inegalitățile sociale și să se înțeleagă modul în care schimbările climatice și tranziția către energia verde ar putea exacerba nedreptățile sociale și de mediu existente, în special având în vedere că comunitățile marginalizate ar putea suporta o povară disproporționată a crizei climatice. Un bun exemplu în acest sens este analiza expunerii disproporționate a comunităților marginalizate la poluarea aerului și la efectele sale negative asupra sănătății fizice și mintale care rezultă din amplasarea instalațiilor industriale în cartierele lor. Măsurile de sprijinire a grupurilor vulnerabile și a gospodăriilor afectate ar trebui să se bazeze pe o perspectivă globală, inclusiv pe utilizarea instrumentelor de politică socială ([2]).

2. **Observații generale**

2.1. În ceea ce privește criza climatică, eșecurile politicilor de la nivel național, european și mondial afectează în mod disproporționat grupurile vulnerabile, deși provocările cu care se confruntă acestea în adaptarea la schimbările climatice și atenuarea efectelor lor sunt formidabile. Accesul grupurilor vulnerabile la resursele disponibile pentru atenuarea schimbărilor climatice și adaptarea la acestea rămâne limitat. De exemplu, merită analizat modul în care comunitățile marginalizate sunt afectate în mod disproporționat de fenomene meteorologice extreme, cum ar fi inundațiile în cartierele sărace, care conduc la strămutări și la pierderea mijloacelor de subzistență.

2.2. Sărăcia energetică a devenit deja o provocare socială majoră la începutul crizei prețului energiei cauzate de invazia Rusiei în Ucraina. Provocările sociale generate de criza prețului energiei cauzată de evenimente strategice necesită măsuri urgente pentru a aborda provocarea și a asigura egalitatea socială, întrucât criza climatică și tranziția către energie verde au dus la creșterea costurilor vieții. Dacă nu se iau măsuri urgente, este probabil ca acest lucru să devină o amenințare la adresa egalității sociale în Europa.

2.3. În special în sudul global, femeile vor fi profund dezavantajate de criza climatică. În regiunile în care instalațiile WASH (de apă, salubrizare și igienă) sunt insuficiente, iar femeile sunt în continuare responsabile pentru aprovizionarea cu apă a gospodăriilor lor, criza apei va adăuga încă o povară grea. În plus, accesul femeilor la locuri de muncă, la venituri stabile, la un nivel de viață și de siguranță a locului de muncă va fi îngreunat și mai mult de perturbările economice pe care criza climatică le-ar putea provoca.

2.4. Este probabil ca fermierii să se confrunte cu provocări fără precedent, dat fiind că deșertificarea și alte amenințări de stres hidric se agravează în Marea Mediterană și în alte regiuni agricole majore din Europa, cum ar fi Europa Centrală și de Est. Este probabil ca agricultura să devină nesustenabilă în zone întinse din sudul Europei, unde scăderea nivelurilor de precipitații și gestionarea nesustenabilă a apei conduc la deficite critice de apă. Rămân insuficiente cunoștințele despre consecințele socioeconomice ale schimbării modelelor de precipitații și ale stresului termic asupra randamentului culturilor și a mijloacelor de subzistență.

2.5. Se preconizează și că persoanele sărace din mediul urban se vor confrunta cu greutăți însemnate în adaptarea la condițiile crizei climatice. Trăind în cele mai puțin durabile cartiere ale marilor orașe, cu un mediu ce oferă puțină siguranță, ele se vor confrunta cu scăderea drastică a nivelului lor de trai, fără a deține competențele și resursele necesare pentru a face față acestor provocări. În plus, probabilitatea ca indivizii din aceste grupuri vulnerabile social să trăiască în prezent în zone cu cele mai mari creșteri preconizate ale diagnosticării astmului la copii și în zone în care se preconizează că cel mai mare procent de terenuri va fi inundat din cauza creșterii nivelului mării este cu circa 15 % mai mare, din cauza creșterii poluării aerului cu particule generate de schimbări climatice ([3]).

([2]) https://www.eesc.europa.eu/ro/our-work/publications-other-work/publications/cost-climate-change-households-and-families-eu

([3]) Agenția Statelor Unite pentru Protecția Mediului (EPA), *Climate Change and Social Vulnerability in the United States: A Focus on Six Impacts*, Washington DC: Agenția Statelor Unite pentru Protecția Mediului (EPA), 2021.

2.6. Comunitățile insulare și costiere vor fi afectate în mod deosebit, dat fiind că eroziunea terenurilor și creșterea nivelului mării le vor pune în pericol mijloacele de subzistență și vor pune sub semnul întrebării sustenabilitatea activităților economice tradiționale. Printre acestea se numără comunitățile care trăiesc în atoli și în apropierea recifelor de corali din oceanele Atlantic, Pacific și Indian.

2.7. Din Arctica și până în Amazonia, din Indonezia până în Congo, comunitățile indigene se vor confrunta probabil cu o presiune enormă asupra mijloacelor lor de subzistență ca urmare a efectelor crizei climatice asupra ecosistemului și activităților lor economice. Este necesar să se examineze vulnerabilitățile și efectele specifice ale schimbărilor climatice asupra comunităților indigene și să se cerceteze cunoștințele și practicile tradiționale care contribuie la reziliența la schimbări climatice.

2.8. Este probabil ca persoanele cu handicap și cele în vârstă să se confrunte cu provocări extraordinare din cauza crizei climatice, întrucât valurile de căldură cresc ratele mortalității în rândul grupurilor vulnerabile. În plus, accesul la spațiul public va fi afectat de fenomene meteorologice extreme și de urgențe legate de schimbări climatice.

2.9. Este probabil ca criza climatică să afecteze în mod disproporționat unele din regiunile lumii ale căror economii rămân puternic dependente de agricultură, cum ar fi Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA) și Africa Subsahariană ([4]). Probabil că acest lucru va perturba economiile bazate pe agricultură ale unor regiuni vaste și va conduce la destabilizare politică și la creșterea bruscă a presiunilor exercitate de migrație către nordul global.

2.10. În multe țări în care grupurile minoritare se confruntă cu inegalități politice și sociale, este probabil ca criza climatică să exacerbeze diviziunile și inegalitățile existente, dat fiind că grupurile dominante vor beneficia de acces preferențial la resursele comune în scădere. Exacerbarea conflictelor existente în domeniul apei poate duce la destabilizarea în continuare a regiunilor ce suferă deja de pe urma unor conflicte prelungite, cum ar fi Israel-Palestina, Siria și Libia.

2.11. Este probabil ca, din cauza mobilității lor reduse și a atașamentului sporit de casele lor, persoanele în vârstă să fie profund afectate de criza climatică, deoarece valurile de căldură cresc rata mortalității, iar locurile în care au trăit timp de decenii sunt transformate în puncte nevralgice ale crizei climatice. Un exemplu în acest sens îl constituie persoanele vârstnice din Țările de Jos care locuiesc în zone joase, fiind deosebit de vulnerabile la creșterea nivelului mării și la riscul crescut de inundații din cauza crizei climatice.

2.12. Ultimii responsabili pentru schimbări climatice sunt copiii, dar consecințele vor fi suportate de tineri și de generațiile viitoare. Chestiunile legate de justiția între generații reprezintă un aspect esențial al oricărei măsuri politice care abordează impactul crizei climatice.

2.13. Imigranții și refugiații rămân printre grupurile cele mai vulnerabile la criza climatică, deoarece sunt în continuare insuficient protejați de statul social din țările-gazdă respective și probabil vor trebui să locuiască în cartierele și provinciile cele mai vulnerabile la schimbări climatice. În plus, imigranții și refugiații au cel mai limitat acces la oportunitățile oferite de tranziția către o energie verde.

2.14. Și provocările cu care se confruntă grupurile vulnerabile din zonele urbane din cauza schimbărilor climatice au o importanță primordială. Este esențial să se analizeze impactul valurilor de căldură, al insulelor termice urbane și al inundațiilor asupra comunităților marginalizate din orașe și să fie explorate strategii de consolidare a rezilienței urbane și de promovare a unor măsuri de adaptare echitabile. De exemplu, ar trebui examinat impactul creșterii nivelului mării asupra orașelor de coastă și a posibilei strămutări a comunităților cu venituri mici care locuiesc în zone inundabile.

2.15. Pe lângă grupurile vulnerabile, și ecosistemele vulnerabile se confruntă cu provocări extraordinare în contextul crizei climatice și merită atenția comunității internaționale. Foarte adesea, grupurile și comunitățile vulnerabile depind de ecosisteme vulnerabile. Ca atare, ele se confruntă cu riscuri sporite generate atât de pericole naturale, cât și de cele induse de schimbări climatice. În acest context, și strategiile de adaptare trebuie să treacă printr-un proces important de găsire a unor compromisuri și unor decizii politice ([5]).

([4]) Uniunea Consiliilor Economice și Sociale din Africa (UCESA), Schimbări climatice și consecințe: Vocea cetățenilor africani, Glasgow, 10 noiembrie 2021.

([5]) Grupul de experți pentru țările cel mai puțin dezvoltate, *Considerații privind grupurile vulnerabile, comunitățile și ecosistemele în contextul planurilor naționale de adaptare*, Bonn: Secretariatul Organizației Națiunilor Unite privind schimbările climatice, 2018, p. 34, Agenția Statelor Unite pentru Protecția Mediului (EPA), *Climate Change Impacts on Air Quality* („Impactul schimbărilor climatice asupra calității aerului").

2.16. Multe grupuri vulnerabile social trăiesc în zone industriale sau urbane cu niveluri ridicate de poluare a aerului. Comunitățile de romi din Uniunea Europeană sunt mai susceptibile decât altele să trăiască în zone în care schimbările legate de climă pot avea efecte negative asupra sănătății. Unele persoane sunt mai vulnerabile și la impactul poluării atmosferice asupra sănătății fizice și mintale, deoarece au afecțiuni medicale cronice. De exemplu, anumite comunități etnice, grupuri cu venituri mici, populații indigene și grupuri de imigranți au rate mai mari de boli cardiace, astm și bronhopneumopatie cronică obstructivă (BPOC) ([6]).

3. **Schimbări climatice, grupuri vulnerabile și tranziție energetică**

3.1. Este probabil ca grupurile vulnerabile să se confrunte cu dificultăți însemnate în tranziția către o energie echitabilă și curată. Creșterea șomajului în anumite sectoare din cauza acestei tranziții amenință grupurile deja vulnerabile la acest risc care sunt angajate în sectoare precum agricultură, transporturi, construcții și locuințe. Șomajul rezultat în urma acestei tranziții va afecta persoanele cu alternative ocupaționale limitate, de exemplu pentru că sunt relativ în vârstă sau au destule competențe profesionale pentru a schimba domeniul de activitate.

3.2. Există o schimbare importantă în prioritățile de cercetare, de la explorarea unor fenomene climatice sau meteorologice extreme la examinarea modului în care oamenii și sistemele se confruntă cu efecte și inegalități sociale și economice sistemice care le exacerbează expunerea și vulnerabilitatea. A înțelege impactul diferențiat asupra populațiilor, comunităților și sistemelor ca urmare a tranziției către o economie verde este esențial pentru a elabora un răspuns adaptat și măsuri de adaptare care să includă o gamă largă de părți interesate și să distribuie costurile tranziției într-un mod corect și echitabil ([7]).

3.3. Scumpirea costului vieții legată de tranziția către energia verde reprezintă o provocare majoră care trebuie abordată cât mai curând posibil, astfel încât tranziția energetică să nu fie denigrată de populiști și oportuniști.

3.4. Este probabil ca gospodăriile și familiile europene să întâmpine dificultăți mai mari în acoperirea cheltuielilor cu energia pe o piață a energiei aflată în schimbare rapidă, care este afectată, în plus, de șocuri strategice majore. Rămâne insuficient exploatată posibilitatea ca gospodăriile și familiile europene să devină autonome energetic, producându-și propria energie prin mijloace regenerabile și îmbunătățind eficiența energetice a clădirilor.

3.5. Ar trebui studiate atent consecințele crizei climatice asupra sănătății mintale: criza climatică influențează direct și indirect sănătatea mintală a oamenilor. Dezastrele naturale sunt exemplul cel mai frapant. În SUA, a apărut o nouă disciplină medicală – ecopsihologia – care studiază acest fenomen.

3.6. Tranziția energetică poate avea succes doar dacă servește interesului public: oamenii trebuie să fie în centrul preocupărilor și eforturilor. Aceasta înseamnă că sunt necesare măsuri de redistribuire financiară, dar ele nu sunt suficiente pentru a face față crizei. Inițiativele preventive și structurate la toate nivelurile de guvernanță reprezintă măsuri complementare esențiale ale instrumentelor de redistribuire financiară, care pot nu numai să atenueze, ci și să inverseze riscurile de sărăcie energetică ([8]).

3.7. Tranziția către noi surse de energie poate avea efecte de șoc asupra pieței forței de muncă și a sectoarelor cu venituri mici (transporturi, construcții și locuințe). Rămân ridicate riscurile de șomaj pentru grupurile marginalizate angajate în sectoare vulnerabile, în timp ce este limitat accesul la oportunități pentru imigranți și refugiați în tranziția către energia verde. Este foarte important să se garanteze că această tranziție este justă și fie asigurată dezvoltarea competențelor pentru economia verde, de exemplu, prin examinarea provocărilor cu care se confruntă lucrătorii din construcții în adaptarea la practici durabile de construcție și a necesității unor programe de recalificare.

3.8. Comitetul Economic și Social European (CESE) subliniază rolul principal al educației și al consolidării capacităților în dotarea grupurilor vulnerabile cu mijloace pentru a răspunde schimbărilor climatice. De importanță primordială sunt examinarea abordărilor inovatoare pentru educarea și sensibilizarea comunităților marginalizate cu privire la schimbările climatice și analiza potențialului programelor de dezvoltare a competențelor pentru a spori capacitatea de adaptare a grupurilor vulnerabile, în special prin studierea programelor de educație legate de schimbări climatice și desfășurate de comunitate în cartiere defavorizate și a impactului lor asupra consolidării rezilienței și a capacității de adaptare.

([6]) Agenția Statelor Unite pentru Protecția Mediului (EPA), *Climate Change Impacts on Air Quality* („Impactul schimbărilor climatice asupra calității aerului"), Washington DC: Agenția Statelor Unite pentru Protecția Mediului (EPA), 2021.

([7]) Grupul de experți pentru țările cel mai puțin dezvoltate, *Considerații privind grupurile vulnerabile, comunitățile și ecosistemele în contextul planurilor naționale de adaptare*, anexa B.

([8]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Combaterea sărăciei energetice și reziliența UE: provocări din punct de vedere economic și social" (aviz exploratoriu solicitat de Președinția cehă) (JO C 486, 21.12.2022, p. 88).

4. **Observații specifice**

4.1. În țările din Europa Centrală și de Est, inclusiv Ucraina și Moldova, variabilitatea sezonieră este tot mai mare, amenințând economiile acestor țări (în mare măsură agrare) și mijloacele de subzistență ale micilor fermieri ([9]). În țări precum Polonia și Ungaria, comunitățile cu venituri mici care trăiesc în zone urbane se confruntă adesea cu niveluri mai ridicate de poluare a aerului, exacerbate de efectele schimbărilor climatice, cum ar fi valurile de căldură și schimbările de regim de precipitații. Belarus și Ucraina au înregistrat o creștere bruscă a incendiilor forestiere din cauza condițiilor climatice în schimbare, cu un impact semnificativ asupra comunităților rurale și a habitatelor sălbatice ([10]).

4.2. În regiunile îndepărtate din nordul Europei, în special în Groenlanda, stilurile de viață tradiționale legate de vânătoare și pescuit ale comunităților indigene sunt amenințate de topirea rapidă a permafrostului, cu riscuri atât pentru ecosistem, cât și pentru economia locală și grupurile vulnerabile ([11]). În regiunea Cercului Arctic, tradițiile comunităților indigene Sami din Scandinavia de Nord de creștere a renilor și mijloacele lor de subzistență sunt amenințate de creșterea temperaturilor și de schimbarea ecosistemelor ([12]).

4.3. Scăderea calității aerului ca urmare a crizei climatice este de natură să afecteze sănătatea fizică și mentală a grupurilor vulnerabile în metropolele din regiunea MENA. În viitorul apropiat, orașe precum Cairo, Teheran sau Istanbul se vor confrunta probabil cu provocări extraordinare.

4.4. Unele țări din Europa de Sud-Est, în special Bulgaria și România, fac față unor inundații și alunecări de teren fără precedent, cu un impact grav asupra comunităților cu venituri mici care nu dispun de resurse pentru gestionarea dezastrelor ([13]). S-a constatat că unele țări din Europa de Sud-Est, inclusiv Albania și Macedonia de Nord, sunt deosebit de vulnerabile la valuri de căldură, secete și incendii forestiere, datorate schimbărilor climatice și afectând în principal populațiile rurale și în vârstă ([14]).

4.5. Unele țări mediteraneene (Cipru, Grecia, Italia, Malta, Portugalia și Spania) sunt tot mai amenințate de scăderea nivelului precipitațiilor, de valuri de căldură care duc la deșertificare și la deficit de apă. Aceste condiții afectează în mod disproporționat comunitățile rurale, costiere și insulare, în special pe cele care depind de agricultură ([15]).

4.6. Incendiile forestiere de dimensiuni fără precedent din Mediterana reprezintă o provocare extraordinară pentru securitatea și bunăstarea grupurilor vulnerabile ([16]). Incendiile forestiere catastrofale din vara anului 2022 în partea de nord a insulei grecești Evia și din vara anului 2023 din departamentul Evros au distrus toate activitățile economice agricole și forestiere și au avertizat foarte dureros cu privire la riscurile sporite cu care se confruntă grupurile vulnerabile din statele membre mediteraneene ale UE.

4.7. Comunitățile insulare și costiere din Marea Mediterană fac față unor amenințări considerabile generate de inundații și eroziune, care reprezintă și o amenințare formidabilă la adresa patrimoniului natural și cultural mediteraneean ([17]).

4.8. În unele metropole, precum Milano și Paris, insulele termice urbane afectează condițiile de viață și sănătatea tuturor cetățenilor, prejudiciind în mod disproporționat persoanele defavorizate economic și pe cele cu afecțiuni medicale. Aceste aspecte sunt exacerbate de lipsa spațiilor verzi și de probleme de calitate locativă ([18]).

Bruxelles, 13 decembrie 2023.

Președintele
Comitetului Economic și Social European

Oliver RÖPKE

([9]) Climate change and agriculture in Eastern Europe („Schimbări climatice și agricultură în Europa de Est"), 2022.
([10]) *Forest Fires and Climate Change in Eastern Europe* („Incendii forestiere și schimbări climatice în Europa de Est"), 2023.
([11]) *Indigenous Adaptation in the Arctic* („Adaptarea indigenă în Arctica"), 2023.
([12]) Forbes et al., 2022.
([13]) Rasul și Balica, 2023.
([14]) Agenția Europeană de Mediu, 2023.
([15]) *Climate change and desertification in Southern Europe* („Schimbări climatice și deșertificare în sudul Europei"), 2023.
([16]) Angela Symons, *The Era of „Mega Forest Fires" Has Begun în Spain. Is Climate Change to Blame?* („Era megaincendiilor forestiere a început în Spania. Se datorează ele schimbărilor climatice?"), Euronews, 27 martie 2023.
([17]) Lena Reimann et al., *Mediterranean UNESCO World Heritage at Risk from Coastal Funding and Erosion Due to Sea-Level Rise* („Patrimoniul mondial UNESCO din Mediterana este amenințat de inundarea și erodarea zonelor costiere ca urmare a creșterii nivelului mării"), Nature Communications, vol. 9, nr. 1 (2018).
([18]) Nidhi Singh, Saumya Singh și RK Mall, *Urban Ecology and Human Health: Implications of Urban Heat Island, Air Pollution and Climate Change Nexus* („Ecologie urbană și sănătate umană. Efecte de insulă termică urbană, poluare atmosferică și legătura cu schimbările climatice"), Urban Ecology: Elsevier, 2020.